

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΚΟΝΤΑΚΙΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ
28—'Εν ὁδῷ Σταδίου—28
1920

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΟΝΤΑΚΙΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΥΛΑΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ

I. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

Α' Περίοδος.

Οἱ πρῶτοι ἐπὶ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων Χριστιανοὶ συνήρχοντο εἰς κοινὰς προσευχὰς καὶ ἀνέπεμπον ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, ὡς συν-εβούλευεν αὐτοῖς ὁ Παῦλος λέγων «πληροῦσθε ἐν Πνεύματι λαλοῦν-τες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῇ Κυρίῳ» (Ἐφεσ. ε', 18—19). Τὴν ἱερὰν δὲ ταύτην ὕμνηδὴν παρέλαβον ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως περικοπῶν τῆς Π. Διαθήκης ἐψάλλοντο καὶ ᾠδαί τινες ἐν ταύτῃ περιεχόμεναι, μάλιστα δὲ οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυΐδ, τὸ τελειότατον πρότυπον θρησκευτικῆς λυρικῆς ποιήσεως.

Μετὰ τοὺς Ἑβραίους κατὰ τὴν ἱερὰν ὕμνηδὴν τῶν πρῶτων Χριστιανῶν ἦσαν ἐν χρήσει αἱ ἑννέα ᾠδαὶ τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης, αἵτινες ἀπετέλεσαν βραδύτερον τὸν καλούμενον **Κανόνα** (1).

Οἱ ψαλμοὶ δὲ καὶ αἱ ᾠδαὶ αὗται ἀπηγγέλλοντο μουσικῶς κατάρ-χοντος τοῦ μέλους ἑνὸς τινος ἢ καὶ ὄλου χοροῦ, ὁ δὲ λαὸς μετεῖχε τῆς ψαλμωδίας ἐπαναλαμβάνων ἐν τέλει τὰ ἐπιφωνήματα **ἀλληλούϊα, ἀμήν, ὡσαννά** καὶ τὸ πολλακίς ἐπικαλυπτόμενον **Κύριε, ἐλέησον** (2).

(1) Ἡ α' ᾠδὴ ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων διαβάσει τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Ἐξὸδ. ιε', 1—19), ἡ β' ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως παραδίδοντας εἰς τοὺς Λευίτας τὰς πλάκας τοῦ Νόμου (Δευτ. 28', 1—43), ἡ γ' ἐψάλη ὑπὸ τῆς Ἄινης, ὅτε ἐγέννησε τὸν προφήτην Σαμουὴλ (Α' Βασιλ. β', 1—10), ἡ δ' εἶναι προσευχὴ τοῦ προφήτου Ἀββακούμ (Ἄββακ. γ', 1—19), ἡ ε' εἶναι προσευχὴ τοῦ προφήτου Ἡσαίου (Ἡσα. κς', 1—21), ἡ ς' εἶναι προσευχὴ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ (Ἰων. β', 3—10), ἡ ζ' εἶναι προσευχὴ τῶν ἐν Βαβυλῶνι βληθέντων εἰς τὴν κάμινον τριῶν παιδῶν (Δανιὴλ γ'), ἡ η' ὕμνος τῶν αὐτῶν παιδῶν (Δανιὴλ αὐτόθι) καὶ ἡ θ' εἶναι ἡ ᾠδὴ, ἣν ᾄδεν ἡ Μαρία, ὅτε μετὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦ Γαβριὴλ συνήντησε τὴν Ἐλισάβετ (Λουκ. α', 47—55).

(2) Ἐκ τῶν ἐπιφωνημάτων τούτων, αἵτινα ἐκαλοῦντο **ἐφύμνια ἢ ἀκροτε-**

Εἰς τοὺς ἐκ τῆς Γραφῆς δὲ τούτους ὕμνους οἱ τῶν πρώτων αἰώνων Χριστιανοὶ προσέθηκάν καὶ ἄλλους εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱὸν ἀναφερομένους. Τοιοῦτοι δὲ ὕμνοι εἶναι ὁ καλούμενος ἑωθινὸς (Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ κ.λ.π.), ὁ ἑσπερινὸς (Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον κ.λ.π.), ὁ ἐπιλύχνιος (Φῶς ἰλαρὸν κ.λ.π.) καὶ ἡ εὐχὴ ἐπ' ἀρίστῳ (Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου κ.λ.π.), ὧν ἕως τοὺς ποιητὰς ἡμεῖς σήμερον δὲν γνωρίζομεν.

Ἐπάρχουσι δ' ὅμως ἄλλοι γνωστοὶ τῆς πρώτης ταύτης περιόδου Χριστιανοὶ ὑμνογράφοι, **Μεθόδιος** ἐπίσκοπος τῆς ἐν Λυκίᾳ πόλεως Ὀλύμπου (+312), ὅστις ἐν τῇ συγγράμματι αὐτοῦ «**Συμποσίῳ**» εἰσάγει παρθένον τινα ἐξυμνοῦσαν τὸν παρθενικὸν βίον ἐν ἄσκητι ἐξ 24 στροφῶν συγκειμένῃ, **Γρηγόριος** ὁ Ναζιανζηνὸς (328—389), ὅστις ἐποίησε πολλοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, τὸν Χριστόν, τὸν τίμιον Σταυρὸν κ.λ.π. καὶ ὁ ἐπίσκοπος Πιτολεμαῖδος **Συνέσιος** (+413), ὅστις ἐποίησε πολλοὺς θρησκευτικοὺς ὕμνους. Πάντα δ' ὅμως τὰ ποιήματα ταῦτα ποιηθέντα κατ' ἀπομίμησιν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ εἰς τὰ μέτρα τῶν προτύπων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ποιήσεως μαρτυροῦσι μὲν ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ἦσαν λόγιοι ἄνδρες καὶ ἐνεπνέοντο ὑπὸ θερμοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, δὲν ἐπέδρων ὅμως εἰς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος καὶ διὰ τοῦτο, ὡς φαίνεται, δὲν ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν.

Β' Περίοδος.

(Περίοδος τῶν Κοντακίων ἢ Ὑμῶν).

Ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία ἀναπτυσσόμενη φθάνει εἰς τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν αὐτῆς κατὰ τὸν 6' αἰῶνα, ἡ περίοδος δ' αὕτη εἶναι ἡ τῆς ἀκμῆς τοῦ Κοντακίου. Ποιηταὶ δὲ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι **Κύριλλος** ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος καὶ πρόεδρος τῆς ἐν Ἐφέσῳ δ' οἰκουμένητικῆς συνόδου (431), **Ἀνθίμος** καὶ **Τιμοκλῆς** καὶ **Αὐξέντιος**, ὁ ἀδιοκράτωρ **Ἰουστινιανός**, ποιητῆς

λεῦτια ἢ ἀκρόστιχα ἢ ὑποψάσματα, ὡς ἐκ σπερμάτων ἀνεπτύχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ κατόπιν πρώτον μὲν μικρὰ τινα αὐτοτελεῖ ᾠδάρια, αἵτινα παρενεβάλλοντο, ὅπως τὰ ἐπιφωνήματα, μετὰ δὲ τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν ᾠδῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναγνωσμάτων, ἔπειτα δὲ καὶ μεγαλύτερα ποιήματα, οἷα εἶναι τὰ **Κοντάκια** (ὕμνοι) καὶ οἱ **Κανόνες**.

του ὕμνου «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ κ.λ.π.», ὁ **Δομίτιος**, ὁ **Ἀναστάσιος**, ὁ **Κυριακὸς** καὶ ὁ πάντων ἄριστος **Ῥωμανός**.

Ὁ **Ῥωμανός**, ὁ ἐπικλούμενος **μελωδός**, καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν τῇ Συρίᾳ Ἐμέσης, μιᾶς τῶν πρώτων ἐξελληνισθεισῶν Ἀραβικῶν ἐποικίσεων τῆς Συρίας, ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς διάκονος τῆς ἐν τῇ Φοινικίῃ παραλίᾳ Βηρουτιοῦ. Ἐκ ταύτης δ' ἔλθων εἰς Κων/πολιν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Α' (491-518) διέμενεν ὡς ἑφημέριος ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου ἐν ταῖς Κύρου καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ποιήσιν Ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καὶ ἐποίησεν ὑπὲρ τοῦς χιλίους οὐ μόνον εἰς τὰς κινήτας Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑσρτάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ἀγίων καὶ ἄλλων προσώπων τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι καὶ ὁ **Συμεὼν** ὁ νεώτερος (521-596), ὁ ἐπικαλούμενος **Στυλίτης**, **Σωφρόνιος** ὁ ἀπὸ τοῦ 629 πατριάρχης Ἱεροσολύμων, **Ἀνδρέας** ὁ Πυρός, **Βυζάντιος** καὶ ἄλλοι.

Γ' Περίοδος.

(Περίοδος τῶν Κανόνων).

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἄρχεται ἡ τρίτη περίοδος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἡ περίοδος τῶν **Κανόνων**. Ποιηταὶ δὲ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι οἱ ἀκόλουθοι.

Ἀνδρέας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὅστις περὶ τὰ μέσα μὲν τοῦ ζ' αἰῶνος ἐν Δαμασκῷ γεννηθεὶς, ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ πολλὰ ἔτη ζήσας, εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῶν Κανόνων. Τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον εἶναι ὁ λεγόμενος **Μέγας Κανὼν**, ὅστις ἐκ 250 στροφῶν συγκείμενος περιέχει πολλοὺς δογματικοὺς ὀρισμοὺς.

Γερμανός, ὅστις πατριάρχης Κ' πόλεως γενόμενος (715-730) ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀέοντος τοῦ Ἰσαύρου νὰ παραιτηθῇ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφικὴν καὶ τὴν ποιήσιν.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὅστις περὶ τὰ τέλη τοῦ ζ' αἰῶνος ἐν Δαμασκῷ γεννηθεὶς καὶ ὑπὸ τινος Σικελιώτου μοναχοῦ, τοῦ Κοσμά, παιδευθεὶς ἀπεσύρθη εἰς τὴν παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Μονὴν τοῦ ἁγ. Σάββα, ὅπου διέτριψε τὸν βίον συγγράφων, ἀπέθανε δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ 754. Ὁ Ἰωάννης, ἐκ τῶν πολυμαθεστάτων καὶ πολυγραφωτάτων συγγραφέων τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων ὧν, ἐν τῇ ποιήσει

ἐμιμήθη τὸν Ναζιανζηνὸν Γρηγόριον. Εἰς τὸν Ἰωάννην ἀποδίδεται καὶ ἡ ποιησις ἢ μᾶλλον ἢ διασκευὴ τῆς Ὀκτωήχου.

Κοσμάς, θετὸς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου, συνανατραφεὶς καὶ συμπαιδευθεὶς μετ' αὐτοῦ, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Φοινίκῃ Ματουμαῦ τῷ 743. Μιμηθεὶς δὲ καὶ οὗτος Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ἐποίησε πλειστοῦς Κανόνας.

Ἰωσήφ, ὁ ἐπικαλούμενος ὕμνογράφος, ἐν Σικελίᾳ γεννηθεὶς κατὰ τέλος τοῦ 7^{οῦ} αἰῶνος, μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κων/πολιν, ὅπου πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ ἐξορίας ὑποστάς ὡς πολέμιος τῶν εἰκονομάχων ἀπέθανε τῷ 833. Ὁ Ἰωσήφ ἐποίησε πλειστοῦς Κανόνας εἰς ἄγλους μάλιστα, τὸ πλεῖστον δὲ τῆς Παρακλητικῆς εἶναι ἔργον αὐτοῦ.

Θεόδωρος καὶ Ἰωσήφ (759-826), οἱ ἐπικαλούμενοι **Στουδίται** ἐκ τῆς περιουμένου ἐν Κων/πόλει Μονῆς τοῦ Στουδίου, ἦτις τῷ 463 ἰδρυθεῖσα κατέστη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7^{οῦ} αἰῶνος κέντρον Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Οἱ πλειστοὶ τῶν Κανόνων τοῦ Τριψίδου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου εἶναι ἔργα τοῦ Θεοδώρου τούτου.

Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης, οἱ ἐπονομασθέντες **Γραπτοί**, διότι σφοδρῶς καταφερόμενοι κατὰ τῶν εἰκονομάχων αὐστηρῶς ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, ὅστις τέλος διέταξε νὰ ἐγκαυθῶσιν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν 12 στίχοι δηλοῦντες τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας αὐτῶν. Πολλὰ τῶν ἐν τοῖς Μηναίοις καὶ τῷ Τριψίδῳ ποιημάτων εἶναι ἔργα τῶν ποιητῶν τούτων. Στουδίται δ' ὡσαύτως ἦσαν **Γεώργιος ὁ Νικομηδεῖας**, ὁ **Ἀντώνιος**, ὁ **Ἀρσένιος**, ὁ **Βασίλειος**, ὁ **Γαβριήλ**, ὁ **Νικόλαος** καὶ ἄλλοι ὕμνογράφοι.

Κασία, ἡ καὶ Ἰκασία καὶ Κασσιανή, γεννηθεῖσα περὶ τὸ 810 εἶναι ἡ μόνη ἀξία λόγου Χριστιανῆ ποιήτρια. Ἰδρύσασα Μονὴν καὶ ἐν αὐτῇ τὸν βίον εἰς μελέτας κατὰ τὴν ψαχὴ ἐποίησε ποιήματα πολλὰ, ἐν οἷς καὶ τὸ πολυθρύλητον «Κύριε, ἢ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις κ.λ.π.»

Λέων ὁ βασιλεὺς ὁ ἐπικαλούμενος σοφός (886-912) ἐποίησεν ἐκτὸς ἀνακρεοντείου τιμὸς ἄξιματὸς εἰς τὴν δευτέραν πρῶσταν καὶ ἰδιομελὰ τινα καὶ ἄλλα ἐωθινὰ ἀναστάσιμα.

Φώτιος, ὁ περικλεῆς πατριάρχης Κ/πόλεως (+ 891), ἐποίησε ῥυθμικὰ ἀνακρεόντεια καὶ ἰδιόμελα καὶ Κανόνα εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ **Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος** (913-915), συγγραφεὺς πολυγράφος, ἐποίησε τὰ 11 Ἐξαποστειλάρια.

Δ' Περίοδος.

Ἀπὸ δὲ τοῦ 1α' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὕμνογραφία ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ μάλιστα διὰ τοῦτον, ὅτι τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἁσματολογίου συμπληρωθέντος ὁ ποιητὴς Ἐκκλησιαστικῶν ἁσμάτων δὲν ἤλπιζε πλέον ὅτι τὰ προϊόντα τῆς φαντασίας αὐτοῦ θὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ πρὸς πρακτικὸν σκοπὸν εἰσαγόμενα εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Ἀπὸ τοῦ 1α' λοιπὸν αἰῶνος ὀλίγοι ὕμνογράφοι ἀναφέρονται, γνωστότεροι δὲ τούτων εἶναι οἱ ἑξῆς. Ἰωάννης ὁ Μαυρόπουλος, ὁ Μητροπολίτης τῆς μεταξὺ Ἰριος καὶ Ἄλυος πόλεως Εὐχαΐτων, ἀκμάσας ἐπὶ Κωνσταντινίου τοῦ Μονομάχου (1042 - 1053), σοφὸς καθηγητὴς τοῦ ἐν Κ/πόλει Πανεπιστημίου, ἔδρασε τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν (30 Ἰανουαρίου) καὶ ἐποίησε τὴν Ἀκολουθίαν αὐτῶν ὡς καὶ Κανόνας εἰς τὴν Θεοτόκον.

Ἰωάννης Ζωναρᾶς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμίσιον τοῦ 16' αἰῶνος ἀκμάσας, ἱστορικὸς διαπρεπὴς καὶ Ἐκκλησ. συγγραφεὺς, ἐποίησε καὶ Κανόνα εἰς τὴν Θεοτόκον.

Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης (1198 - 1272) πολυγράφος συγγραφεὺς ἐποίησε καὶ ὕμνους εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ Ἀκολουθίαν εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Ε' Περίοδος.

Καὶ κατὰ τοὺς κατόπιν δὲ χρόνους μέχρι καὶ τοῦ 16' αἰῶνος ἐξηκολούθουν ποιοῦντες νέους ὕμνους καὶ Κανόνας εἰς τοὺς νέους μάλιστα Μάρτυρας καὶ Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐλάχιστοι πλέον εἰσῆχθησαν εἰς τὰ στερεότυπα καθεστῶτα λειτουργικὰ βιβλία. Ὁὕτω Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ἐκνθόπουλος, ἱστορικὸς τοῦ 16' αἰῶνος, ἐποίησε καὶ Ἀκολουθίαν εἰς τὴν Θεοτόκον, ἣτις βραδύτερον εἰσῆχθη καὶ εἰς τὸ Πεντηκοστάριον.

Φιλόθεος ὁ πατριάρχης Κ/πόλεως (+ 1379) ἐποίησε Κανόνα εἰς Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, τὸν διαπρεπεῖ ἱεράρχην τῆς Θεσσαλονίκης.

Μᾶρκος ὁ Ἐφέσου, ὁ περικλητὸς ἀντίπαλος τῶν ἐνωτικῶν ἐν τῇ τῆς Φλωρεντίας συνόδῳ (1439), ἐποίησε Κανόνα εἰς τὸν Πατριάρχην Εὐθύμιον (+ 1416).

Ματθαῖος ὁ Καμαριώτης, διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς ἐν τῇ Κ/πόλει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐποίησε Κανόνα εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου.

Μανουήλ ὁ Μαλαξός, Ναυπλιεύς χρονογράφος καὶ ἱστορικός τοῦ 15' αἰῶνος, ἐποίησε καὶ Ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, ὧν τινα εἰσήχθησαν εἰς τὰ Μηναῖα καὶ τὸ Πεντηκοστίριον.

2. Πηγαί. γλῶσσα, μέτρα καὶ μορφὴ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων.

Οἱ ποιηταὶ πασῶν τῶν περιόδων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ποιήσεως λαμβάνουσιν, ὡς εἰκός, τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἐκ τῆς Γραφῆς, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ πολλῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας κατὰ τε τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Αἱ μεγάλαι μορφαὶ τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης, οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν, ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος, ἡ γέννησις, ἡ σταύρωσις, ἡ ἀνάληψις καὶ καθόλου ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα Αὐτοῦ καὶ ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐχρησίμευσαν ὡς προσφιλῆ θέματα εἰς τοὺς Ἐκκλ. ἡμῶν ποιητάς. Ἀπὸ τῆς β' περιόδου δὲ πλὴν τῆς Γραφῆς ἐχρησίμευσαν ὡς πηγαὶ τῶν ποιητῶν τούτων καὶ τὰ διάφορα μαρτυρολόγια καὶ τὰ συναξάρια τὰ περιέχοντα τοὺς βίους καὶ τὰς πράξεις τῶν Μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῶν ἄλλων Ἁγίων. Αὐτονόητον δὲ εἶναι ὅτι θρησκευτικοὶ ποιηταὶ ὄντες καὶ ὁμοπίστους καὶ ὁμοδόξους ἐν νῷ ἔχοντες καθ' ἓν χρόνον ἐποιοῦν τὰ ἔργα των, ἠκολούθουν ἀπαρεγκλίτως τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐμπνεόμενοι δὲ ὑπὸ θερμοῦ θρησκευτικοῦ συναίσθηματος, ζῶντες καθ' οὗς χρόνους τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐπικρατοῦν πάντων τῶν ἄλλων εὐγενῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐρρῦθμιζε τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τῶν Χριστιανῶν, εἶναι πλήρεις πίστεως μὲν καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱὸν καὶ τὴν Θεοτόκον, θαυμασμοῦ δὲ πρὸς τοὺς Ἁγίους καὶ τοὺς Μάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιοῦτοι δὲ ὄντες οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐξυμνοῦσι τὰ ἱερὰ ταῦτα πρόσωπα ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Παύλου. Τὰ ἐκ τῆς καρδίας δ' αὐτῶν ἐν στιγμαῖς θείας ἐμπνεύσεως ἀναβλύζοντα συναισθήματα ἐκφράζουσιν ὄλιγς ἀντικειμενικῶς, ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Δωρίου μέλους ποιηταί, οἱ καλούμενοι χορικοί. Ὅπως δηλαδὴ οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ τῶν

ὕμνων, τῶν προσοδίων, τῶν διθυράμβων, τῶν παιάνων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς χορικῆς ποιήσεως ἠσθάνοντο ὅτι οὐχὶ ἴδια αὐτῶν συναισθήματα ἐξέφραζον, ἀλλ' ἀπλῶς ἠρμύνευον καὶ ἐξηγγελλον τὰ συναισθήματα, ἅτινα κατεῖχον τὸν λαὸν τὸν παριστάμενον εἰς τὰς δημοτελεῖς πανηγύρεις καὶ ἑορτὰς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, πρὸς οὓς ἐποιοῦν τὰ ποιήματά των, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ ἡμῶν ποιηταὶ συνησθάνοντο ὅτι ἀντεπροσώπευον τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐπιμελῶς ἀπέφευγον ὡς τὰ πολλὰ νὰ ἐκφράζωσιν ἀτομικὰ συναισθήματα ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν. Ὑποκειμενικὰς κρίσεις καὶ ἀτομικὰ συναισθήματα ἀπάρχοντα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ἢ προσκρούοντα πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις τῶν Χριστιανῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκατασπείρωσιν ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν ποιηταὶ ἀξιοῦντες νὰ συγκινήσωσι τοὺς ἐν τοῖς ναοῖς προσευχομένους ἀδελφοὺς καὶ νὰ κινήσωσι τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς ἔκφρασιν ὕμνων λατρείας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ θεῖον.

Καὶ οἱ ποιηταὶ λοιπὸν τῆς α' περιόδου τῆς Ἐκκλ. ἡμῶν ποιήσεως λαμβάνουσι μὲν τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ ὑπὸ θερμοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος οἱ πλεῖστοι τούτων ἐμπνέονται, ἀλλ' ἠντιόχησαν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐμιμήθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀρχαίας πρὸ τοῦ Χριστοῦ Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Διότι εἶναι φανερὸν ὅτι ποιηταὶ μεταχειριζόμενοι γλῶσσαν μὲν ἀκατάληπτον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Χριστιανούς, μετρικὴν δὲ στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας προσφῶδας, ἣτις διέκρινε τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα φωνήεντα καὶ εἶχε τὸν μελωδικὸν τόνον τῶν λέξεων, δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους· διότι ἤδη ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἡ διάκρισις αὕτη τῶν φωνηέντων ἤρχισε νὰ ἐξασθενοῦται καὶ κατὰ τὸν δ' ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα εἶχεν ἐκλείπει σχεδὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ διάκρισις μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, ὃ δὲ τόνος τῶν λέξεων ἀπὸ μελωδικοῦ ἐγένετο ρυθμικός. Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι διαστὰ τὰ ποιητικὰ προϊόντα τῆς α' περιόδου οὔτε καθ' οὓς ἐποιήθησαν χρόνους οὔτε κατὰ τοὺς κατόπιν ἐγένοντο δημοφιλεῖ οὐδ' εἰσῆχθησάν ποτε εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις τῶν ἀνθρώπων ἔργοις τὰ παθήματα τῶν προγενεστέρων χρησιμεύουσιν ὡς μαθήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῶν

ποιητῶν τῆς α' περιόδου ὑπέδειξαν τὴν ὁδόν, ἣν ὄφειλον ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ ποιηταὶ τῆς β' πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Κατενόησαν δηλαδὴ οἱ ποιηταὶ οὗτοι ὅτι, ἂν ἤθελον τὰ γεννήματα τῆς φαντασίας αὐτῶν νὰ συγκινήσωσι τοὺς πολλοὺς καὶ τέρψωσι τὴν ἀκοὴν αὐτῶν, ὄφειλον νὰ κάμωσι χρῆσιν τῶν μέσων ἐκείνων τῆς ἐκφράσεως, ἅτινα τὸ οὖς τῶν συγχρόνων αὐτῶν ὄντως ἤκουε καὶ ἤσθάνετο. Κατενόησαν ὅτι ὄφειλον νὰ μεταχειρισθῶσι γλῶσσαν μὲν τὴν Κοινήν, ἣτις καὶ ἐν τῇ Π. καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἐχρησιμοποιήθη καὶ γνώριμος καὶ καταληπτὴ εἰς τὸν λαὸν ἦτο, μετρικὴν δὲ τὴν στηριζομένην εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τῶν λέξεων, εἰς τὴν *ἰσοσυλλαβίαν* καὶ τὴν *ὁμοτονίαν*, ἅτινα καὶ ἐν τῇ ποιήσει τῶν σημερινῶν λαῶν παρατηροῦνται.

Τοῦτο δὲ τῷ ὄντι ἤρχισε μὲν νὰ καλλιεργῆται κατὰ τὸ τέλος τῆς α' περιόδου, ἐκαρποφόρησε δὲ πλουσίως κατὰ τὴν β' περίοδον, ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ῥωμανοῦ μάλιστα. Καὶ δὲν ἔχομεν μὲν σήμερον πολλὰ ἔργα τῶν ποιητῶν ἐκείνων, ὅτινες ἐν τῇ χρήσει γλώσσης καὶ μέτρου ἱκανοποιούντων τὰς καλαισθητικὰς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων προηγήθησαν τοῦ Ῥωμανοῦ, διότι κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους τῆς εἰκονομαχίας ἢ κατὰ παντὸς νεωτερισμοῦ ἀντιδράσεις καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὰ παλαιὰ καθεστῶτα οὐ μικρὸν ἐπέδρασε καὶ εἰς τὴν Ἐκκλ. ποίησιν ἐπαναγαγοῦσα εἰς χρῆσιν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν· οὐδεμίᾳ ὅμως ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ῥωμανὸς ἠκολούθησε καὶ ἐτελειοποίησε τὸ παράδειγμα προγενεστέρων αὐτοῦ ὁμοτέχων. Καὶ γλῶσσα μὲν αὐτοῦ εἶναι ἡ τότε Κοινή, μετρικὴ δὲ ἡ ἐπὶ τῆς ἰσοσυλλαβίας καὶ τῆς ὁμοτονίας στηριζομένη τονική.

Ἡ νέα δ' αὕτη μετρικὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ δ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος ἀρξαμένη καὶ συνεχῶς αὕτη μόνη σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλείστων Χριστιανῶν ποιητῶν καλλιεργηθεῖσα ἀντικατέστησε τὴν παλαιάν· ἐπὶ τῆς προσφῶδας στηριζομένην μετρικὴν καὶ ἐκλήθη ἡ ταύτην μεταχειριζομένη ποίησις *τονική* (ρυθμική) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιάν *προσφωδιακὴν* ποίησιν καλουμένην. Καὶ τίνα μὲν μετρικὰ συστήματα ἀπετέλεσεν ἡ τονικὴ ποίησις εἶναι δύσκολον εἰσέτι ἐπ' ἀκριβείας νὰ καθορίσωμεν· πρῶτον μὲν διότι τὰ πλείστα τῶν ποιημάτων αὐτῆς εἶναι ἀκόμη ἀνέκδοτα, δεύτερον δὲ διότι δὲν ἔγιναν ἐπαρκεῖς μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μελέται, ἀφ' οὗ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἐπιστεῦστο ὅτι τὰ Ἐκκλ. ἡμῶν κείμενα ἦσαν ἐν πεζῷ λόγῳ

γεγραμμένα και τώρα δ' ακόμη οὐ μόνον τὰ λειτουργικά ἡμῶν βιβλία ἐκδίδονται ὡς τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ, ἀλλὰ και λόγοι ὡς ἐν πεζῷ λόγῳ ἐκδίδουσιν ἄσματα Ἐκκλησιαστικά, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1830 τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἀνεγνωρίσθη ὅτι οἱ ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἰς ἕμμετρον λόγον ἔγραψαν.

Ἐν γενικαῖς λοιπὸν γραμμαῖς σήμερον περὶ τῆς μετρικῆς τῆς τονικῆς ποιήσεως ταῦτα μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. α') Αἱ συλλαβαὶ τῶν λέξεων λαμβάνονται ἀνεξαρτήτως τῆς μακρότητος ἢ τῆς βραχύτητος αὐτῶν, διαφορὰ μεταξὺ ὀξείας και περισπωμένης δὲν ὑπάρχει. β') Ἡ τοσοῦτον αὐστηρῶς ὑπὸ τῆς προσωδιακῆς ποιήσεως ἀποφευγομένη χασμῶδία ἐν τῇ τονικῇ δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀσυνήθης και διὰ τοῦτο ἢ ἐκθλιψίς οὐχὶ σπανίως ἀμελεῖται. γ') Ἡ ὁμοτονία τῶν λέξεων φυλάττεται αὐστηρῶς και μάλιστα εἰς τὸ τέλος τῶν στίχων. δ') Ἐν τῇ τονικῇ ποιήσει οὔτε πόδες ὠρισμένοι ὑπάρχουσιν, οὔτε αἱ στροφαὶ τοὺς αὐτοὺς στίχους (ἰσοστιχίαν) ἔχουσιν οὔτε τὰ ποιήματα τὰς αὐτὰς κατ' ἀριθμὸν στροφάς, ἀλλ' αἱ μὲν ἀπλαῖ στροφαὶ εἶναι σπάνιαι, συνήθεις δὲ αἱ σύνθετοι, ὧν ἐκάστη σύγκειται ἐκ στίχων ἀνερχομένων εἰς εἴκοσι και ἔτι πλέον, ἕκαστος δὲ τῶν στίχων τούτων δύναται νὰ παραλλάσῃ κατὰ τὴν θέσιν τοῦ τόνου. ε') Πᾶσαι αἱ στροφαὶ ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἐφύμνιον, ὅπερ κανονικῶς εἶναι μονόκωλον ἢ δίκωλον.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τονικῆς ποιήσεως οἱ ποιηταί, ὄντες ἐν ταυτίῳ και μελοποιοί, ὅπως και οἱ παλαιοὶ μελικοὶ ποιηταί, ἐδημιούργησαν ἱκανὰς νέας στροφάς και ἀντιστοίχους μελωδίας. Βραδύτερον δέ, ἔτε δὲν ἠδύνατο πλέον οἱ ποιηταὶ νὰ ποιῶσι κατὰ νέας στροφάς και νέας μελωδίας, ἐποίησαν τὰ νέα ἄσματα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα προὔπαρχούσης και ἀρεστῆς γενομένης στροφῆς και μελωδίας ἢ πρότυπος δ' αὕτη στροφή καλεῖται *εἰρμός*. Πᾶν λοιπὸν ποιήμα ἔχει τὸν εἰρμὸν αὐτοῦ, τὴν ὑποδειγματικὴν δηλονότι στροφὴν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν συλλαβῶν και τὸν τόνον ταύτης θὰ ποιηθῶσι και αἱ στροφαὶ, τὰ καλούμενα *τροπάρια*, τοῦ ποιήματος. Οἱ σπουδαιότατοι δὲ τῶν τοιούτων εἰρμῶν συναχθέντες ἐξεδόθησαν και χωριστὰ εἰς ἴδιον βιβλίον, τὸ κληθὲν *Εἰρμολόγιον*.

Δύο δ' εἶναι οἱ κύριοι τύποι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ποιημάτων, ὁ *Ὑμνος* και ὁ *Κανὼν*. Καὶ ὁ μὲν Ὑμνος, ὅστις και *Κοντάκιον* ἀρχαιότερον ἐλέγετο, σύγκειται ἐξ 20 ἢ 24 ἢ 30 ἢ και περισσότερῶν ἔτι ἰσομέτρων στροφῶν, αἵτινες ἀρχαιότερον μὲν *Οἴκοι*,

βραδύτερον δὲ **Τροπάρια** ἐκλήθησαν· τούτων δὲ προτάσσεται στροφὴ μικροτέρα (καὶ σπανίως δύο ἢ τρεῖς στροφαί), ἣτις **μουκούλιον** μὲν τὸ πρῶτον, **προοίμιον** δ' ἔπειτα ἐκαλεῖτο. Ὁ σπουδαιότατος Ὑμνων ποιητὴς εἶναι ὁ Ῥωμανός.

Ὁ δὲ Κανὼν σύγκειται μὲν ἐξ 8 ἢ 9 Ὠδῶν, ὧν ἐκάστη ἰδίαν μετρικὴν κατασκευὴν ἔχουσα κατ' ἀρχὰς μὲν συνέκειτο ἐκ πολλῶν τροπαρίων, κατόπιν δὲ τὰ τροπάρια ταῦτα περιωρίσθησαν εἰς 3 ἢ 4. Αἱ 9 δὲ αὗται Ὠδαὶ τοῦ Κανόνος ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 9 ἄξματα τῆς Γραφῆς, ἅτινα, ὡς προείπομεν, ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Σπουδαιότατοι δὲ ποιηταὶ Κανόνων εἶναι Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός καὶ Κοσμάς ὁ Μαΐουμᾶ.

Τῶν ποιητικῶν καὶ βῆτορικῶν τρόπων καὶ σχημάτων, ὧν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐποιοῦντο χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ οἱ βῆτορες καὶ μάλιστα τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς παρηχήσεως καὶ δὴ τοῦ ὁμοιοστελεῦτου ἢ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, συχνὴν κάμνουσι χρῆσιν καὶ οἱ Ἐκκλησ. ποιηταὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ Ῥωμανός.

Σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς Ἐκκλ. ἴμνων ποιήσεως εἶναι καὶ ἡ **ἀκροστιχίς**. Λέγεται δὲ ἀκροστιχίς, ὅταν τὰ ἄκρα, ἦτοι τὰ ἀρκτικὰ τῶν στροφῶν ἢ καὶ τῶν στίχων γράμματα Ὑμνου ἢ Κανόνος τινός, ὀρίζονται σκοπίμως εἴτε κατὰ τὴν ἀλφαιθνητικὴν τάξιν ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Ω (ἢ τὴν ἀντίστροφον ἀπὸ τοῦ Ω πρὸς τὸ Α), εἴτε πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου ἢ τῆς ἑορτῆς, εἰς τὴν ἀναφέρεται τὸ ποίημα, ὡς «εἰς τὸν Πρόδρομον Ῥωμανοῦ», «εἰς τὰ βῆτα Ῥωμανοῦ», «τὸν προφήτην Ἥλιν ὁ Ῥωμανός εὐφημεῖ», «εἰς τὸ Πάθος ψαλμὸς Ῥωμανοῦ», «εἰς τὸν ὅσιον Εὐθύμιον ὁ ὕμνος οὗτος». Ἄλλοτε πάλιν διὰ τῆς ἀκροστιχίδος δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ μόνον, ὡς «Γαβριὴλ ἠδὴ», «τοῦ Στουδίτου ἄσμα», ἢ καὶ ἀποτελεῖται ἐλόκληρος φράσις, ὡς «νοῦν παμφαῆ πῶς αἰνέσεις, ὦ Στουδίτα ;» Εἰς τοὺς Κανόνας δ' ἡ ἀκροστιχίς εἶναι συνήθως ἑμμετρος· κάλλιστον δὲ τοιαύτης ἀκροστιχίδος παράδειγμα εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἀρκτικῶν στοιχείων 130 στίχων τοῦ Κανόνος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἀποτελοῦσα 4 ὄλους στίχους (δύο ἠρωλεγεῖα). Καὶ ἀπὸ αἰσθητικῆς μὲν ἀπόψεως ἡ ἀκροστιχίς βεβαίως οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, ἴσως δὲ μάλιστα ἐδέσμευε καὶ αὐτὴ πρὸς τῷ μέτρῳ τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ· χρήσιμος δὲ εἶναι εἰς τοῦτο μάλιστα, πρῶτον μὲν ὅτι εἶναι κριτήριον τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ποιήματος καὶ δι' αὐτῆς εἶναι εὐκολον εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ ἐξακριβώσω-

μεν, ἂν ἐξέπεσε στροφή ἢ στίχος ποιήματός τινος, δεύτερον δὲ εἶναι κριτήριον τῆς γνησιότητος ποιήματός τινος, ὁσάκις διὰ ταύτης δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, εἰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσφαλές πάντοτε, διότι ἐνίοτε ποιηταὶ τινεὶ ἀπέδιδον τὰ ποιήματα αὐτῶν εἰς προγενεστέρους ἐνδόξους ποιητὰς καὶ ἐκείνων τὰ ὀνόματα ἐδήλουν διὰ τῶν ἀκροστιχίδων τῶν ποιημάτων των.

Β. Τὰ λειτουργικὰ βιβλία.

Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα ἡμεῖς ἀκούομεν συνήθως ἐν τοῖς ναοῖς ψαλλόμενα ἐκ τῶν καλουμένων λειτουργικῶν βιβλίων. Ταῦτα δὲ βιβλία εἶναι ἡ Ὀκτώηχος, ἡ Παρακλητικὴ, τὰ Μηναῖα, τὸ Τριώδιον, τὸ Πεντηκοστάριον, τὸ Θεοτοκάριον, τὸ Ὁρολόγιον.

Ἡ Ὀκτώηχος (ἐνν. βιβλος) περιλαμβάνει τὰ κατὰ τοὺς 8 ἤχους τῆς Ἐκκλ. μουσικῆς ψαλλόμενα ἐν τῷ ἑσπερινῷ καὶ τῷ ὄρθρῳ τῶν Κυριακῶν τροπάρια, ὧν πλεῖστα μὲν ἐποίησεν Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, τινὰ δὲ ὁ Ἀνατόλιος, ὁ Μητροφάνης, ὁ Λέων καὶ ἄλλοι.

Ἡ Παρακλητικὴ (βιβλος) περιέχει μὲν ὅσα καὶ ἡ Ὀκτώηχος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ψαλλόμενα τροπάρια, ὧν πολλὰ ἐποίησαν οἱ Στουδίται Θεόδωρος καὶ Ἰωσήφ καὶ ἄλλοι.

Τὰ Μηναῖα, δώδεκx τὸν ἀριθμὸν ὄντα, περιέχουσι τὰ καθ' ἕκαστον μῆνα εἰς τὰς ἀκινήτους ἑορτὰς ψαλλόμενα τροπάρια, ὧν πολλοὶ εἶναι οἱ ποιηταί.

Τὸ Τριώδιον, ὀνομασθὲν οὕτως ἅτε περιλαμβάνον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τριῶν ᾠδῶν συγχείμενα ποιήματα, περιέχει τὰ τῶν κινήτων ἑορτῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου τροπάρια.

Τὸ Πεντηκοστάριον περιλαμβάνει καὶ τοῦτο κινήτων ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀγίων Πάντων πεντήκοντα ἡμερῶν τροπάρια.

Τὸ Θεοτοκάριον περιέχει Κανόνας εἰς τὴν Θεοτόκον εἴκοσι καὶ δύο μελωδῶν.

Τὸ Ὁρολόγιον δὲ τέλος περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ὥρῶν (μεσονυκτικοῦ, ὄρθρου, πρώτης, τρίτης, ἕκτης, ἐνάτης ὥρας, ἑσπερινου, ἀποδείπνου) καὶ τὰ ἀπολυτικά καὶ τὰ κοντάκια τῶν ἐπισημοτέρων ἑορτῶν τοῦ ἔλου ἐνιαυτοῦ.

Τὰ λειτουργικά δὲ ταῦτα βιβλία κατηρτίσθησαν συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν τυπικῶν, ἧτοι τῶν βιβλίων ἐκείνων, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰς ποικίλας ἱεροτελεστίας, ἀπετέλουν δὲ τὸ πρῶτον μέρος τῶν κανονισμῶν τῶν Μονῶν. Κυριώτερα δὲ τῶν τυπικῶν τούτων εἶναι δύο. τὸ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τὸ τοῦ Στουθίου ἐν Κ)πόλει, ἅτινα παρεδέχθησαν καὶ αἱ πλεῖστα τῶν ἄλλων Μονῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν τυπικῶν τούτων κατηρτίσθη τὸ νῦν ἐν χρήσει τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τυπικόν, κατὰ τὸ ὅποιον ἐκδίδονται τὰ εἰρημένα λειτουργικά βιβλία.

Ἐν τοῖς βιβλίοις δὲ τούτοις περιελήφθησαν οὐχὶ πάντοτε ἐλόκληρα ποιήματα (Ἦμνοι καὶ Κανόνες) εἰς ἐκάστην τῶν Δεσποτικῶν ἢ τῶν Θεομητορικῶν ἢ τῶν Ἁγίων ἑορτῆν ἀναφερόμενα, ἀλλ' ἔκτινος μὲν ποιητοῦ τροπάρια τινά, ἐξ ἄλλων δὲ ἄλλα, ἅτινα συνήφθησαν μετ' ἀναγνωσμάτων ἐκ τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἐνίοτε μετ' εὐχῶν διαφόρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ καλουμένη Ἀκολουθία ἐκάστης ἑορτῆς.

Ἐκ τῆς λειτουργικῆς δὲ ταύτης χρήσεως τὰ τροπάρια ἔλαβον ποικίλα ὀνόματα, ἄλλα μὲν ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃ ἐψάλλονται (*Ἀπολυτίκιον*, *Ἑωθινόν*), ἄλλα δ' ἐκ τοῦ προσώπου, εἰς ὃ ἀναφέρονται (*Θεοτοκίον*, *Τριαδικόν*, *Μαρτυρικόν*), ἄλλα δ' ἐκ τῆς στάσεως τοῦ ἐκκλησιάσματος καθ' ἣν ὦραν ταῦτα ἐψάλλοντο (*Καθίσματα*, *Καταβασίαι*), ἄλλα δ' ἐκ τοῦ προτχσομένου αὐτῶν σίχου (*Σιχηρόν*, *Δοξαστικόν*, *Μεγαλυνάριον*, *Εὐλογητάριον*), ἄλλα δ' ἐκ τοῦ μέτρου καὶ μέλους (*Ἰδιόμελον*, *Αὐτόμελον*, *Προσόμοιον*) καὶ ἄλλα ἄλλως.

1. Ἄγνωστος εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον.

- α' Ἄρχοντες Ἑβραίων
Φαρισαῖοι παράνομοι
κατὰ τοῦ Σωτῆρος
πονηρὰ ἐβουλεύσαντο.
- β' Βαραββᾶν ἐξήτουν
οἱ φονεῖς τὸν ὁμόφρονα,
πρὸς δὲ εὐεργέτην
«σταυρωθήτω» ἐκραύγαζον.
- γ' Γέγονας κατάρα
ἐκουσίως, μακρόθυμε,
ἵν' ἐξαγοράσῃς
τῆς κατάρας τὸν ἄνθρωπον.
- δ' Δῆμος τῶν Ἑβραίων
«σταυρωθήτω» ἐκραύγαζον,
Σοῦ δὲ ὑψωθέντος
οἱ πεσόντες ἀνέστησαν.
- ε' Ἐν μέσῳ ἀνόμων
τὸν τὸν νόμον φυλάξαντα
προσήλωσαν ξύλῳ
Ἰουδαῖοι παράνομοι.
- ς' Ζῆλον ἀνεδάη
Καϊάφας ὁ ἄνομος

- βουλῆ συμβουλεύσας
 ἀνελεῖν Σε, ἀθάνατε.
- ζ' Ἥλιος προσηλώθης,
 ἀνεξίκακε Κύριε,
 ὁ ταῖς σαῖς παλάμαις
 πλαστοουργήσας τὸν ἄνθρωπον.
- η' Θανάτου ἐγεύσω
 θανατώσας τὸν θάνατον
 καὶ τοὺς τεθνεῶτας
 ὡς ἐξ ὕπνου ἀνέστησας.
- θ' Ἰούδας ἠρνήθη,
 ὁ ληστής ὡμολόγησε
 γυμνὸν θεωρήσας
 τὸν τὴν κτίσιν κοσμήσαντα.
- ι' Κτίσις ἔδονεῖτο
 καὶ τὰς πέτρας διέρρηξε
 μὴ φέρουσα βλέπειν
 τὸν δεσπότην σταυρούμενον.
- ια' Λόγγη τὴν πλευρὰν Σου
 οἱ παράνομοι ἔνυξαν,
 Αὐτὸς δὲ τὰς πύλας
 παραδείσου ἀνέφξας.
- ιβ' Μεσοῦσης ἡμέρας
 συνεσκότασεν ἥλιος
 μὴ φέρων ὄραν Σε
 μετ' ἀνόμων σταυρούμενον.
- ιγ' Ναοῦ διερράγη

- τὸ φαιδρὸν καταπέτασμα
τὴν τόλμαν ἐλέγχον
τῶν σταυρούντων Σε, Κύριε.
- ιδ' Ξύλω προσηλώθης,
ἀνεξίκακε Κύριε,
ὁ ταῖς σαῖς παλάμαις
πλαστοργήσας τὸν ἄνθρωπον.
- ιε' Ὅξος ἐν τῷ σπόγγῳ
καὶ χολὴν Σε ἐπότισαν,
τὸν ἐν γῆ ἀνύδρω
ποταμοῦς ἀναβλύσαντα.
- ισ' Πιλάτῳ παρέδωκαν
τὸν Σωτῆρα οἱ ἄνομοι,
τὸν διδόντα νόμον
μὴ φονεύειν τὸν δίκαιον.
- ιζ' Ῥάπισμα ἐδέξω
ἐκουσίως, μακρόθυμε,
ἵν' ἔξαγοράσῃς
τῆς δουλείας τὸν ἄνθρωπον.
- ιη' Σταυρῷ Σε προσήλου
ὁ λαὸς ὁ παράνομος,
Αὐτὸς δὲ τὰ κλειῖθρα
τοῦ θανάτου συνέτριψας.
- ιθ' Ταφὴν κατεδέξω
ἐκουσίως, μακρόθυμε,
ἵνα ἐκ τοῦ τάφου
ἀφαρπάσῃς τὸν ἄνθρωπον.

- κ' Ὑψωθείς ἐπὶ ξύλου
ἐν Κρανίῳ, ἀθάνατε,
θάνατον ἐπόρθεις
τῷ θανάτῳ Σου, Κύριε.
- κα' Φῶς καὶ ἀφθαρσίαν
ὁ σταυρός Σου ἐβλάστησε,
φωτίζων τὰ ἔθνη
ἀνυμνεῖν Σε, ἀθάνατε.
- κβ' Χολὴν ἐπότισεν
ὁ λαὸς ὁ παράνομος
τὸν αὐτοῖς τὸ μάννα
ἐν ἐρήμῳ ὀμβρῶσαντα.
- κγ' Ψεύδονται Ἑβραῖοι
τὴν ἐκ τάφου Σου ἔγερσιν,
ἦν πάντα τὰ ἔθνη
ἀσιγήτως δοξάζομεν.
- κδ' Ὡς θεὸς οἰκτιρῶν
καὶ φιλόνηθρωπος, Κύριε,
σῶσον τοὺς ἐν πίστει
ἀνυμνοῦντας τὰ πάθη Σου.

Β' - Κυριακοῦ

*Κοντάκιον τοῦ ὁσίου Λαζάρου φέρον
ἀκροστιχίδα «ποίημα Κυριακοῦ».*

Λάζαρον τὸν φίλον Σου
ἀνέστησας κραυγάζοντα·

Δόξα Σοι, ἄγιε, ἄναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

α' Πῶς ὑμνήσω, ἀκατάληπτε,
 ἢ πῶς βοήσω, ἀναμάρτητε,
 τὰ ἀπ' ἀρχῆς τῶν θαυμασίων Σου;
 τῆς σοφῆς οἰκονομίας Σου
 καὶ φρικτῆς δημιουργίας Σου;
 οἷος νοῦς δύναται ἀνθρώπινος
 φράσαι Σοι ἄσματα ἐπάξια,
 ὁρῶν Σου τὰ ἀνεκδιήγητα,
 ὅτε φωνῇ ἀτρέπτῳ
 τὸν ἐν ταφῇ φθαρόντα
 λόγῳ ἀνακαινίζεις
 τῇ κραταιᾷ Σου δυναστείᾳ;
 ὅθεν Σοι ἐκβοῶμεν μετ' ὀδῆς·
 Δόξα Σοι, ἄγιε, ἄναρχε . . .

β' Ὅτε φόβῳ παρειστήκεσαν
 οἱ μαθηταί Σου, ἀναμάρτητε,
 τὸ κράτος Σου ἐξιλεούμενοι,
 πρὸς αὐτοὺς τότε ἐβόησας
 τὸ φρικτὸν τοῦτο μυστήριον·
 Λάζαρος ἄθροος κεκοίμηται·
 δεῦτε οὖν ἄγωμεν καὶ ἴδωμεν
 αὐτὸν νεκρὸν ἐν τῇ ταφῇ αὐτοῦ,
 ὅτι σκιά ὑπάρχει
 πᾶσα ζωὴ ἀνθρώπου
 καὶ ὡσπερ ἄνθος χόρτου·
 ἀλλὰ πορεύσομαι ἐγεῖραι.

τοῦτον, ὅπως βοήσῃ σὺν ὑμῖν·
Δόξα Σοι, ἄγιε, ἄναρχε . . .

γ' Ἰδοσαν καὶ κατεπλάγησαν
οἱ σὺν τῷ Θωμᾷ ἰκετεύοντες
καταλαβεῖν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ
καὶ φανεῖν πρὸς τὴν ταφὴν αὐτοῦ,
τῷ πιστῷ φίλῳ συμπάσχοντες.
Ὅτε οὖν ἔφθασαν ἀμρότεροι,
ἔπτηξαν δάκρυσι κινούμενοι
ιδόντες πόρρω τὴν ταφὴν αὐτοῦ.
Καὶ οὐ μακρὰν τοῦ τόπου
Μάρθα αὐτῷ προσῆλθε
δάκρυσιν ἐκβοῶσα·
Χριστιέ, εἰ ἦς ὧδε, οἰκτίρμων,
οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός·
ὅσα οὖν βούλεσαι, δύνασαι,
Λόγε Θεοῦ . . .

δ' Ἦρχετο πρὸς τὸν οἰκτίρμονα
καὶ ἡ Μαρία ἰκετεύουσα
ἐν δακρύων ὄχετοῖς λέγουσα·
ὡς Θεὸς δέξαι τὴν δέησιν
καὶ νεκροῦ δεῖξον ἀνάστασιν·
ἡγείρας ῥήματι παράλυτον,
ἔθραυσας ἄλγη ἀθεράπευτα
πάντων εἰδὼς τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν·
τὴν Ἰαείρου παῖδα
νεκρὰν ἰδὼν ἐν κλίνῃ
καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας
τὸν ἀπαιρούμενον ἐν τάφῳ
κράξας τῇ ἐθανάτῳ Σου φωνῇ

ἡγείρας, ἔσωσας, εὐσπλαγγνε,
 ἐκ τῆς φθορᾶς,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος . . .

ε' Μέγα θαῦμα ἐφάνερωσα
 ἐν τῇ κοιλάδι τῷ προφήτῃ μου·
 ξηρὰ ὅστ' ὄντα ἀνθρώπινα,
 ἐν αὐτοῖς σάρκα ἀνέδειξα
 καὶ ψυχὴν μετὰ τὴν νέκρωσιν·
 τοῦτο οὖν ἔπηξεν ὁ κῆρύξ μου
 ἔμφοβον ὄν καὶ ἀκατάληπτον
 μεγάλῳ φόβῳ συνεχόμενος,
 ὅτι σεισμῶ φρικώδει
 πάντα ἐφανεροῦτο
 μετὰ τῆς ἁρμονίας·
 τὸ μειωθὲν ὑπὸ τῶν χρόνων
 τότε συνηροῦτο μιᾷ ὀπῇ.
 Τοῦτο προσίμιον ἔδειξας
 πάσῃ σαρκί,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος . . .

ς' Ἄμα ταῦτα ἐπακήκοαν
 τὰ ἐκ Θεοῦ δημιουργήματα,
 ἐξίσταντο φόβῳ θαυμάζοντες
 καὶ κλαυθμῷ Μάρθα ἐπρέσβευε
 σὺν Μαρία ταῦτα φθεγγόμεναι·
 Σὺ εἶ φῶς ὄντως καὶ ἀνάστασις·
 δεῖξον οὖν, ἄγιε, ὡς εὐσπλαγγνος,
 ὡς πρὶν καὶ νῦν τὴν δυναστείαν Σου,
 ὁ κατ' εἰκόνα πλάσας
 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
 τὸ ἀσθενὲς γινώσκων,

ἵνα ζωοποιήσης τοῦτον
 τὸν τετραήμερον νεκρὸν κράζοντα·
 Δόξα Σοι, ἅγιε, ἄναρχε . . .

ζ' Κλαίουσαι καὶ ἱκετεύουσαι
 αἱ περὶ Μάρθαν τὸν οἰκτίρμονα
 ἐξίσταντο ἔκθαμβοι ἅπαντες
 καὶ πιστῶς πλείω ἐπρέσβευον,
 ὡς εἰκός, ταῦτα φθεγγόμεναι·
 φῶς ἡμῖν ἔλαμψεν ἀπρόσιτον
 βλέποντες θεῖα καὶ παράδοξα,
 ὄρωντες τὰ ἀνεκδιήγητα·
 ὁ γὰρ τυφλοὺς φωτίσας
 καὶ τοὺς λεπροὺς καθάρας
 καὶ τοῦτον νεκρωθέντα
 ἀνακαινίσει εὐσπλαγχνία,
 ὅπως φανερωθῇ πάσῃ τῇ γῆ
 Κύριος, ἅγιος, ἄναρχος . . .

η' Ὑψος οὖν τὸ ἀκατάληπτον
 ἔνατενίσας ὁ φιλόανθρωπος
 καὶ τὸν λαὸν τὸν παριστάμενον
 ταῖς σοφαῖς τότε ἐφθέγγετο
 ὁ εἰδὼς πᾶσαν ἐνθύμησιν·
 ποῦ αὐτὸν θνήξαντα ἐθήκατε,
 χοῦν ἤδη ἄθροον ἐκλείψαντα,
 σκολήκων βρωμα δὲ γενόμενον ;
 ἐλεεινὸν τὸ ἄλγος
 ἀπὸ Ἀδὰμ ὑπάρχει
 πάσῃ σαρκὶ ἀνθρώπου
 καὶ οὐκ ἐκλείψει, ἕως ἡξῶ
 πάλιν ἐπὶ νεφέλης οὐρανοῦ·
 Δόξα Σοι, ἅγιε, ἄναρχε . . .

θ' Ρεῖθρα ὄμβρων δακρυχέουσαι
 σὺν τῷ Κυρίῳ ἐπορεύοντο
 αἱ τοῦ Χριστοῦ ὄντως μαθήτριά
 καὶ πιστῶς ταῦτα πρεσβεύουσαι·
 ἴδε νῦν, εὐσπλαγγνε, σπήλαιον
 ἔχοντα Λάζαρον τὸν φίλον Σου,
 δι' ὃν ὧδε ἐπεδήμησας,
 ὁ πανταχοῦ ὢν ἀκατάληπτος·
 ὁ οὖν εἰδὼς τὸ ἄλγος
 τῆς ἐν ἡμῖν καρδίας,
 ἔχων τὴν ἐξουσίαν
 νῦν ζωοποίησον ἐκ τάφου
 τοῦτον τὸν τετραήμερον νεκρόν,
 ὅπως δοξάσῃ Σε, εὐσπλαγγνε,
 πᾶσα πνοή
 τὸν Ἄϊδην χειρωσάμενον
 καὶ πάντα λυτρωσάμενον.

ι' Ἴδεν τότε ὁ φιλάνθρωπος
 τὸν συνελθόντα ὄχλον κλαίοντα
 καὶ κινηθεῖς ἐνεβριμήσατο
 καταργῶν λόγῳ τὸν θάνατον
 καὶ πατῶν Ἄϊδου τὴν δύναμιν.
 Τάχος οὖν ἤνοιξαν τὸ σπήλαιον,
 ὅθεν καὶ ἔπηξαν τὴν ὄσφρησιν
 σκιὰν τεφραῖαν λογισάμενοι.
 Τότε φωνεῖ ὁ πλάστης·
 Λάζαρε, δεῦρο ἔξω,
 ὁ ἐν φθορᾷ θανάτου,
 πρὸς ἀφθαρσίαν ζωηφόρον,
 ὅπως φανερωθῇ πάσῃ τῇ γῆ
 Κύριος, ἅγιος, ἄναρχος . . .

- ια' Ἄνω φωνῇ ἀπεφθέγγετο
καὶ τὸ μὲν πνεῦμα, ὅπερ δέδωκεν,
ἐν τῇ σαρκὶ τάχος ὑπέστρεψεν,
ἀνιστῶν τοῦτον ὁ Κύριος
καὶ φθορᾶς Ἄιδου λυτρούμενος.
Ἔδεισε θάνατος θεώμενος
Λάζαρον τρέχοντα ἐκ μνήματος·
ὁμοίως Ἄιδης κατεπλήττετο,
ὅτι ταφῇ φθαρέντα
καὶ τῶν νεύρων λυθεῖσα
πᾶσα ἡ ἁρμονία
ἀνεκαινίσθη ὡς ἐκ μήτρας
οὗτος ἐν τῷ μνημείῳ ἐκβοῶν·
Δόξα Σοι, ἅγιε, ἄναρχε . . .
- ιβ' Κράξας φωνῇ ὁ παντοδύναμος
τὸν νεκρωθέντα εὐθύς ἐζώωσε
καὶ προσελθὼν ἔφη ὁ Λάζαρος·
δυσωπῶ, δέσποτα, πρόσδεξαι
τοῦ Ἀδάμ ταύτην τὴν δέησιν·
ἔλιπες τῶν χειρῶν τὸ ποίημα,
πταίσαντα Ἄιδῃ με κατέκρινας·
γενοῦ ἴλεως, ἀναμάρτητε·
τί ἐπελάθου, κτίστα,
ἔργου τῶν σῶν δακτύλων
ὄντος Σου κατ' εἰκόνα ;
ἀλλὰ ἐξάγαγέ με Ἄιδου
τῆς αἰωνίου φυλακῆς,
ὅπως βοήσω Σοι Ἄναρχε,
Λόγε Θεοῦ . . .
- ιγ' Ὅτε ταῦτα ἐπακήκοε,
τῶν ἀπ' αἰώνων ἐμνημόνευσε·

τοὺς μὲν νεκροὺς πάλαι ἀνέστησα,
 Ἰωνᾶ δὲ προετύπωσα
 τὴν ἐμὴν τότε ἀνάστασιν·
 μέλλων γὰρ ἔθνεσιν ἐκδίδοσθαι
 ἄφεσιν ἅπασιν δωρούμενος,
 ἄγξω ἐν τῇ σαρκί μου
 δράκοντα ἐν ἀγκίστροφ
 κατὰ τὸ γεγραμμένον
 καὶ ἀναιρήσω τῷ σταυρῷ μου
 τότε τὸν ὀλετήρα τοῦ Ἀδάμ,
 ὅπως βοήσῃ μοι Ἅγιε,
 Λόγε Θεοῦ. . .

ιδ' Ὑπόθεν τότε ἐπέβλεψε
 καὶ τῶν ἐν Ἄιδῃ ἐπακήκοε
 τὴν δέησιν λέγων ὁ Κύριος·
 δι' Ἀδάμ σάρκα ἐφόρεσα,
 δι' αὐτὸν θνήξαι ἐλήλυθα·
 τούτου οὖν θραύσω τὸ παράπτωμα
 σχίσας τὸ χρέος τὸ βαρύτατον,
 ὃ τότε ὄφις ὑπηγόρευσε·
 τοῦ ἐν Ἐδέμ πραχθέντος
 παρακοῆ καὶ μόνη
 τούτου ἐλευθερώσω
 καὶ ἀποπλύνω σου τὰς κόρας
 ῥείθροις τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ·
 Δόξα σοι, ἅγιε, ἄναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὃ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντα λυτρωσάμενος.

Γ' — Ῥωμανοῦ τοῦ μελωδοῦ

α') *Κοντάκιον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, οὔ ἢ ἀκροστιχίς «τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ*

ὁ ὕμνος».

Ἡ Παρθένος σήμερον
τὸν ὑπερούσιον τίκτει
καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.
Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων
δοξολογοῦσι.
Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος
ὁδοιποροῦσι·
δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

α' Τὴν Ἑδέμ Βηθλεὲμ
ἦνοιξε, δεῦτε ἴδωμεν
τὴν τροφὴν ἐν κρυφῇ
εὔραμεν, δεῦτε λάβωμεν
τὰ τοῦ παραδείσου
ἔνδον τοῦ σπηλαίου.

β' Ὁ πατήρ τῆς μητρὸς
γνώμη υἱὸς ἐγένετο·
ὁ σωτὴρ τῶν βρεφῶν
βρέφος ἐν φάτνῃ ἔκειτο,
ὄν κατανοοῦσα
φησὶν ἡ τεκοῦσα·

γ' Ὑψηλὲ βασιλεῦ,
τί σοὶ καὶ τοῖς πτωχέυσασι ;

ποιητὰ οὐρανῶν,
 τί πρὸς γηίνους ἤλυθας ;
 σπηλαίου ἠράσθης
 ἢ φάτνη ἐτέρφθης ;
 ἰδοῦ, οὐκ ἔστι
 τόπος τῇ δούλῃ Σου
 ἐν τῷ καταλύματι·
 οὐ λέγω τόπος,
 ἀλλ' οὐδὲ σπήλαιον·
 ὅτι καὶ αὐτὸ
 τοῦτο ἀλλότριον·
 καὶ τῇ μὲν Σάρρα
 τεκούσῃ βρέφος
 ἐδόθη κληῖρος γῆς πολλῆς,
 ἐμοὶ δὲ οὐδὲ φωλεός·
 ἐχρησάμην τὸ ἄντρον,
 ὃ κατόκησας βουλήσει
 παιδίον νέον, ὃ πρὸ αἰώνων Θεός.

δ' Τὰ τοιαῦτα ὄητὰ
 ἐν ἀπορρήτῳ λέγουσα
 καὶ τὸν τῶν ἀφανῶν
 γνώστην καθικετεύουσα
 ἀκούει τῶν Μάγων
 τὸ βρέφος ζητούντων·
 εὐθύς δὲ τούτοις,
 τίνες ὑπάρχετε,
 ἢ κόρη ἐβόησεν·
 οἱ δὲ πρὸς ταύτην,
 σὺ γὰρ τίς πέφυκας,
 ὅτι τοιοῦτον
 σὺ ἀπεκύησας ;

τίς ὁ πατήρ σου
 ἢ τίς ἡ τεκοῦσα ;
 ὅτι ἀπάτορος υἱοῦ
 ἐγένου μήτηρ καὶ τροφός·
 οὐ τὸ ἄστρον ἰδόντες
 συνήκαμεν ὅτι ὄφθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ε' Ἀκριβῶς γὰρ ἡμῖν
 ὁ Βαλαὰμ παρέθετο
 τῶν ῥημάτων τὸν νοῦν,
 ὄνπερ προεμαντεύσατο,
 εἰπὼν ὅτι μέλλει
 ἀστήρ ἀνατέλλειν,
 ἀστήρ σβεννύων
 πάντα μαντεύματα
 καὶ τὰ οἰωνίσματα·
 ἀστήρ ἐκλύων
 παραβολὰς σοφῶν
 ῥήσεις τε αὐτῶν
 καὶ τὰ αἰνίγματα·
 ἀστήρ ἀστέρος
 τοῦ φαινομένου
 ὑπερφαιδρότερος πολὺ
 ὡς πάντων ἄστρον ποιητής·
 • περὶ οὗ προεγράφη
 ἐκ τοῦ Ἰακὼβ ἀστράπτειν
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ς' Παραδόξων ῥητῶν
 ἢ Μαριὰμ ὡς ἤκουσεν,
 τὸν ἐκ σπλάγγνων αὐτῆς

κύψασα προσεκύνησε
 καὶ κλαίουσα εἶπεν·
 μεγάλα μοι, τέκνον,
 μεγάλα πάντα,
 ἄπερ ἐποίησας
 μετὰ τῆς πτωχείας μου·
 ἰδοὺ γὰρ Μάγοι
 ἔξω ζητοῦσί Σε·
 τῶν ἀνατολῶν
 οἱ βασιλεύοντες
 τὸ πρόσωπόν Σου
 ἐπιζητοῦσι
 καὶ λιτανεύουσιν ἰδεῖν
 οἱ πλούσιοι τοῦ σοῦ λαοῦ·
 ὄντως γὰρ λαὸς οὗτος
 σός ἐστιν, οἷς ἐγεννήθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ζ' Ἐπειδὴ οὖν λαὸς
 σός ἐστι, τέκνον, κέλευσον
 ὑπὸ σκέλην τὴν σὴν
 ἔλθωσιν, ἵνα ἴδωσιν
 πενίαν πλουσίαν,
 πτωχείαν τιμίαν·
 καὶ Σὲ μὲν ἔχω
 πλοῦτον καὶ καύχημα,
 διὸ οὐκ αἰσχύνομαι·
 ἐν Σοὶ ἡ χάρις
 καὶ ἡ ἀλήθεια·
 ἐν σκηνῇ καὶ νῦν
 νεῦσον εἰσελθῶσιν·
 οὐδέν μοι μέλει

τῆς εὐτελείας·
 ὡς θησαυρὸν γὰρ Σε κρατῶ,
 ὄν βασιλεῖς ἦλθον ἰδεῖν,
 βασιλέων καὶ Μάγων
 ἐρευνώντων, ποῦ ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

η' Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς
 ὄντως τε καὶ θεὸς ἡμῶν
 τῶν φρενῶν ἀφανῶς
 ἦψατο τῆς μητρὸς αὐτοῦ,
 εἰσάγαγε, λέγων,
 οὓς ἦγαγον λόγῳ·
 ἐμὸς γὰρ λόγος
 οὗτος, ὃς ἔλαμψε
 τοῖς ἐπιζητοῦσί με·
 ἀστὴρ μὲν ἔστι
 πρὸς τὸ φαινόμενον,
 δύναμις δέ τις
 πρὸς τὸ νοούμενον·
 συνῆλθε Μάγοις
 ὡς λειτουργῶν μοι
 καὶ ἔτι ἴσταται πληρῶν
 διακονίαν τὴν αὐτοῦ
 καὶ ἀκτίσι δεικνύων
 τόπον τὸν ὅπου ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

θ' Νῦν οὖν δέξαι, σεμνή,
 δέξαι τοὺς δεξαμένους με·
 ἐν αὐτοῖς γὰρ εἰμι
 ὥσπερ ἐν ταῖς ἀγκάλαις σου·

καὶ σοῦ οὐκ ἀπέστην
 κάκεινοις συνῆλθον.
 Ἡ δὲ ἀνοίγει
 θύραν καὶ δέχεται
 τῶν Μάγων τὸ σύστημα . . .

ι' Οἱ δὲ Μάγοι εὐθύς
 ὤρμησαν εἰς τὸ σπήλαιον
 καὶ ἰδόντες Χριστὸν
 ἔφριξαν, ὅτι εἶδον
 τὴν τούτου μητέρα
 τὸν ταύτης μνηστῆρα
 καὶ φόβῳ εἶπον·
 οὗτος υἱὸς ἐστὶν
 ἀγενεαλόγητος·
 καὶ πῶς, Παρθένε,
 τὸν μνηστευσάμενον
 βλέπομεν ἀκμὴν
 ἔνδον τοῦ οἴκου σου :

ια' Ὑπομνήσω ὑμᾶς,
 Μάγοις Μαρία ἔφησε,
 τίνος χάριν κρατῶ
 τὸν Ἰωσήφ ἐν οἴκῳ μου , . .

ιβ' Ῥητορεύει σαφῶς
 ἅπαντα ἅπερ ἤκουσεν,
 ἀπαγγέλλει τρανῶς
 ὅσα προεθεώρησεν
 ἐν τοῖς οὐρανόις
 καὶ τοῖς ἐπιγείοις,
 τὰ τῶν ποιμένων

πῶς συνανύμνησαν
 πηλίνοις οἱ πύρινοι,
 ὑμῶν τῶν Μάγων
 ὅτι προέδραμεν
 ἄστρον φωταγοῦν
 καὶ ὀδηγοῦν ὑμᾶς·
 διὸ ἀφέντες
 τὰ προρρηθέντα
 ἐκδιηγήσασθε ἡμῖν
 τὰ νῦν γενόμενα ὑμῖν,
 πόθεν ἦκατε, πῶς δὲ
 συνήκατε ὅτι ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ιδ' Ὡς δὲ ταῦτα αὐτοῖς
 ἦ φαινὴ ἐλάλησεν,
 οἱ τῆς Ἀνατολῆς
 λύχνοι πρὸς ταύτην ἔφησαν·
 μαθεῖν θέλεις πόθεν
 ἠλύθομεν πῶς τε ;
 ἐκ γῆς Χαλδαίων,
 ὅπου οὐ λέγουσι
 θεὸς θεῶν κύριος·
 ἐκ Βαβυλῶνος,
 ὅπου οὐκ οἶδασιν
 τίς ὁ ποιητῆς
 φωτός, ὃ σέβουσιν·
 ἐκεῖθεν ἦλθεν
 ἡμᾶς τε ἦρεν
 ὁ τοῦ παιδίου σου σπινθήρ
 ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ περσικοῦ·
 πῦρ παμφάγον λιπόντες

πῦρ δροσίζον θεωροῦμεν
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιδ' Μатаιότης ἐστὶ
 ματαιοτήτων ἅπαντα,
 ἀλλ' οὐδεὶς ἐν ἡμῖν
 ταῦτα φρονῶν εὐρίσκειται·
 οἱ μὲν γὰρ πλανῶσιν,
 οἱ δὲ καὶ πλανῶνται·
 διό, Παρθένε,
 χάρις τῷ τόκῳ σου,
 δι' οὗ ἐλυτρώθημεν
 οὐ μόνον πλάνης
 ἀλλὰ καὶ θλίψεως
 τῶν χωρῶν πασῶν,
 ὧν περ διήλθομεν,
 ἔθνῶν ἀθέων,
 γλωσσῶν ἀγνώστων,
 περιερχόμενοι τὴν γῆν
 καὶ ἐξερευνῶντες αὐτήν
 μετὰ λύχνου τοῦ ἄστρου
 ἐκζητοῦντες ποῦ ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ιε' Ἄλλ' ὡς ἔτι αὐτὸν
 τοῦτον τὸν λύχνον εἶχομεν,
 τὴν Ἰερουσαλήμ
 πᾶσαν περιωδεύσαμεν
 πληροῦντες εἰκότως
 τὰ τῆς προφητείας·
 ἠκούσαμεν γὰρ
 ὅτι ἐλεύσεται
 θεὸς ἐρευνῶν αὐτήν

καὶ μετὰ λύχνου
 περιηρόμεθα
 θέλοντες ἰδεῖν
 μέγα δικαίωμα·
 ἀλλ' οὐχ εὐρέθη,
 ὅτι ἀπήρθη
 ἢ κιβωτὸς αὐτῆς μεθ' ὧν
 συνεῖχε πρότερον καλῶν·
 τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν·
 ἀνεκαίνισε γὰρ πάντα
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

15' Naί φησι τοῖς πιστοῖς,
 Μάγοις Μαρία ἔφησε·
 τὴν Ἱερουσαλήμ
 πᾶσαν περιεδράμετε,
 τὴν πόλιν ἐκείνην
 τὴν προφητοκτόνον ;
 καὶ πῶς ἀλύπως
 ταύτην διήλθετε,
 τὴν πᾶσι βασκαίνουσαν ;
 Ἡρώδην πάλιν
 πῶς διελάθετε
 τὸν ἀντὶ θεσμῶν
 φόνων ἐμπνέοντα ;
 Οἱ δὲ πρὸς ταύτην
 φασί· Παρθένε,
 οὐ διελάθομεν αὐτόν,
 ἀλλ' ἐνεπαίξαμεν αὐτῷ·
 συνετύχομεν πᾶσιν
 ἐρευνῶντες ποῦ ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

αζ' Ὅτε ταῦτα αὐτῶν
 ἢ Θεοτόκος ἤκουσεν,
 τότε εἶπεν αὐτοῖς·
 τί ὑμᾶς ἐπηρώτησεν
 Ἡρώδης ὁ ἄναξ
 καὶ οἱ Φαρισαῖοι ;
 Ἡρώδης πρῶτον,
 εἶτα, ὡς ἔφησεν,
 οἱ πρῶτοι τοῦ ἔθνους σου
 τοῦτον τὸν χρόνον
 τοῦ φαινομένου νῦν
 ἄστρου παρ' ἡμῶν
 ἐξηκριβώσαντο·
 καὶ ἐπιγνόντες,
 ὡς μὴ μαθόντες,
 οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν,
 ὄν ἐξηρεύνησαν μαθεῖν,
 ὅτι τοῖς ἐρευνῶσιν
 ὄφειλε θεωρηθῆναι
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιη' Ὑπενόουν ἡμᾶς
 ἄφρονας οἱ ἀνόητοι
 καὶ ἠρώτων ἡμᾶς·
 πόθεν καὶ πότε ἤκατε ;
 πῶς μὴ φαινομένας
 ὠδεύσατε τριβους ;
 Ἡμεῖς δὲ τούτους,
 ἄπερ οὖν ἤδεσαν,
 ντεπρωτήσαμεν·
 ὑμεῖς τὸ πάρος
 πῶς διωδεύσατε

ἔρημον πολλήν,
 πῶς δὲ διήλθετε ;
 ὁ ὁδηγήσας
 τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου,
 αὐτὸς ὠδήγησε καὶ νῦν
 τοὺς ἐκ Χαλδαίων πρὸς αὐτόν,
 τότε στύλω πυρίνω,
 νῦν δὲ ἀστέρι δηλοῦντι
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιθ' Ὁ ἀστὴρ πανταχοῦ
 ἦν ἡμῖν προηγούμενος,
 ὡς ὑμῖν Μωσῆς
 ῥάβδον ἐπιφερόμενος,
 τὸ φῶς περιλάμπων
 τῆς θεογνωσίας·
 ὑμᾶς τὸ μάννα
 πάλαι διέθρεψε
 καὶ πέτρα ἐπότισεν·
 ἡμᾶς ἐλπίς δὲ
 τούτου ἐνέπλησεν·
 τούτου τῇ χαρᾷ
 διαθρεψόμενοι
 οὐκ ἐν Περσίδι
 ἀναποδίσαι,
 διὰ τὸ ἄβατον ὁδὸν
 ὁδεύειν, ἔσχομεν ἐν νῶ,
 θεωρῆσαι ποθοῦντες,
 προσκυνῆσαι καὶ δοξάσαι
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

κ'

κα' Μετὰ ταῦτα αὐτῶν
 πάντα τὰ διηγήματα
 δῶρα ἦραν χειρὶ
 Μάγοι καὶ προσεκύνησαν
 τῷ δώρῳ τῶν δώρων,
 τῷ μύρῳ τῶν μύρων·
 χρυσὸν καὶ σμύρναν
 εἶτα καὶ λίβανον
 Χριστῷ προσεκόμισαν
 βοῶντες· δέξαι
 δῶρα τὰ τρίβλα
 ὡς τῶν Σεραφίμ
 ὕμνον τρισάγιον·
 μὴ ἀπορρίψῃς
 ὡς τὰ τοῦ Κάϊν,
 ἀλλ' ἐναγκάλισαι αὐτά,
 ὡς τὴν τοῦ Ἄβελ προσφορὰν,
 διὰ τῆς Σὲ τεκούσης,
 ἐξ ἧς ἡμῖν ἐγεννήθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

κβ' Νέα νῦν καὶ φαιδρὰ
 βλέπουσα ἢ ἀμώμητος
 Μάγους δῶρα χειρὶ
 φέροντας καὶ προσπίπτοντας,
 ἀστέρα δηλοῦντα,
 ποιμένας ὕμνοῦντας,
 τὸν πάντων τούτων
 κτίστην καὶ κύριον
 ἰκέτευσέ λέγουσα·
 τριάδα δώρων,
 τέκνον, δεξάμενος

τρεῖς αἰτήσεις δὸς
 τῇ γεννησάσῃ Σε·
 ὑπὲρ ἀέρων
 παρακαλῶ Σε
 καὶ ὑπὲρ τῶν καρπῶν τῆς γῆς
 καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ·
 διαλλάγηθι πᾶσι,
 δι' ἐμοῦ ὅτι ἐτέχθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός·

κγ' Οὐχ ἀπλῶς γάρ εἰμι
 μήτηρ Σου, τέκνον εὐσπλαγχνον,
 οὐκ εἰκῆ γαλουχῶ
 τὸν χορηγὸν τοῦ γάλακτος,
 ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἀπάντων
 ἐγὼ δυσωπῶ Σε·
 ἐποίησάς με
 ὄλου τοῦ γένους μου
 καὶ στόμα καὶ καύχημα·
 ἐμὲ γὰρ ἔχει ἡ οἰκουμένη Σου·
 σκέπην κραταίαν,
 τεῖχος καὶ στήριγμα·
 ἐμὲ ὀρωσιν
 οἱ ἐκβληθέντες
 τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς·
 ἐπίτρεψον αὐτοῦς ποτε
 λαβεῖν αἴσθησιν τοῦδε,
 δι' ἐμοῦ ὅτι ἐτέχθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός·

κδ' Σῶσον κόσμον, Σωτήρ,
 τούτου χάριν ἐλήλυθας·

στῆσον πάντα τὰ σά,
 τούτου γὰρ χάριν ἔλαμψας.
 ἔμοι καὶ τοῖς Μάγοις
 καὶ πάσῃ τῇ κτίσει·
 ἰδοὺ γὰρ Μάγοι,
 οἷς ἐνεφάνισας
 τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου,
 προσπίπτοντές Σοι
 δῶρα προσφέρουσι
 χρήσιμα, καλὰ,
 λίαν ζητούμενα·
 αὐτῶν γὰρ χρήξω,
 ἐπειδὴ μέλλω
 ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μολεῖν
 καὶ φεύγειν σὺν Σοὶ διὰ Σέ,
 ὁδηγέ μου, υἱέ μου,
 ποιητά μου, λυτρωτά μου,
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

β') *Κοντάκιον τῇ ἀγία καὶ μεγάλῃ Πέμπτῃ
 εἰς τὸν νιπτῆρα, φέρον ἀκροστιχίδα τήνδε·
 «Τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ ποίημα».*

I Πάτερ ἐπουράνιε,
 φιλόστοργε, φιλόανθρωπε,
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως
 γενοῦ ἡμῖν,
 ὁ πάντων ἀνεχόμενος
 καὶ πάντας ἐκδεχόμενος.

II Δεσπότου χειρὶ πόδας
 νιπτόμενος Ἰούδας,

ὡς κλέπτῃς κρυφῇ γλῶσσαν
 ἠκόνησε δολίαν,
 ὁ παράνομος,
 Χριστὲ ὁ Θεός·
 ἀλλὰ τοιαύτης ἀπανθρωπίας
 λύτρωσαι τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ
 τῆς Θεοτόκου ψάλλοντας·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

α' Τίς ἀκούσας οὐκ ἐνάγκησε
 ἢ τίς θεωρήσας οὐκ ἐτρόμασε
 τὸν Ἰησοῦν δόλῳ φιλούμενον,
 τὸν Χριστὸν φθόνῳ πωλούμενον,
 τὸν Θεὸν γνώμῃ κρατούμενον ;
 ποία γῆ ἤνεγκε τὸ τόλμημα ;
 ποία δὲ θάλασσα ὑπέφερεν
 ὀρῶσα τὸ ἀνοσιούργημα ;
 πῶς οὐρανὸς ὑπέστη,
 πῶς δὲ αἰθὴρ συνέστη,
 πῶς καὶ ὁ κόσμος ἔστη
 συμφωνουμένου, πωλουμένου τότε,
 προδιδομένου τοῦ κριτοῦ ;
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

β' "Ὅτε δόλον ἐμελέτησε,
 ὅτε Σοι τὸν νόνον κατεσκεύασεν
 ὁ φιληθεὶς καὶ ἀθετήσας Σε,
 ὁ κληθεὶς καὶ καταλείψας Σε,
 ὁ στεφθεὶς καὶ ἐνυβρίσας Σε,
 τότε Σύ, εὐσπλαγγνε, μακρόθυμε,
 δεῖξαι τῷ φονευτῇ βουλόμενος
 τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν Σου
 ἔπλησας τὸν νιπτῆρα,

ἔκλινας τὸν ἀρχένα,
 γέγονας δοῦλος δούλων
 καὶ ἐπεδίδου Σοι Ἰούδας πόδας,
 ἴν' ἀποπλύνῃς, λυτρωτά·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

γ' Ὑδασι πόδας ἀπέπλυνας
 τοῦ δραμόντος εἰς τὴν προδοσίαν Σου
 καὶ μυστικῇ βρώσει ἐξέθρεψας
 τὸν ἐχθρὸν τῆς εὐσπλαγχνίας Σου
 καὶ γυμνὸν τῆς εὐλογίας Σου.
 Ὑψωσας τὸν πτωχὸν χαρίσμασιν,
 ἠϋξήσας τὸν οἰκτρὸν δωρήμασιν,
 ἐπλούτισας καὶ ἔμακάρισας
 ὑποταγὴν δαιμόνων.
 Ἀπαλλαγὴν δὲ πόνων
 εἶχεν ἐπὶ τῆς γλώσσης
 καὶ ἀντὶ τούτων πάντων διεσχίσθη
 καὶ οὐ κατενύγη ὁ φονεὺς·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

δ' Τίς εἶδε πόδας νιπτόμενον
 καὶ λακτίζειν ἤδη ἐπειγόμενον ;
 τίς ἤκουσε κτῆνος θαλπόμενον
 καὶ βαλεῖν κατεπειγόμενον
 τὸν ἐν αὐτῷ ἐπικαθήμενον ;
 Ἔλουσεν, ἔθρεψεν ὁ Κύριος,
 ἔτρεχεν, ἔβρυσεν ὁ δόλιος
 ὡς μονιὸς ἀνημερώτατος·
 πεπληρωμένης φάτνης
 ὁ ἀπηνῆς ἐξαίφνης
 φεύγει τὸν κεκτημένον

καὶ ὑποτίθῃσι τὸν νῶτον ὄντως,
 ἔν' ἐπιβῆ ὁ Σατανᾶς·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ε' Ἄδικε, ἄστοργε, ἄσπονδε,
 πειρατά, προδότα, πολυμήχανε,
 τί γέγονεν, ὅτι ἠθέτησας ;
 τί ἰδὼν οὕτως ἠφρόνησας ;
 τί παθὼν οὕτως ἐμίσησας ;
 οὐχ αὐτοῦ φίλον σε ὠνόμασε ;
 οὐκ αὐτὸς ἀδελφόν σε κέκληκε ;
 καίτοι εἰδὼς ὅτι δεδούλωσαι,
 τὸ τῶν χρημάτων λῆμμα
 τὸ ἐν τῷ γλωσσοκόμφῳ
 δέδωκε τῇ σῆ πίστει·
 καὶ ἀσυνείδητος ἐν τούτοις πᾶσιν
 ἐφάνης ἄφνω πρὸς αὐτόν·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ς' Πέτρος τότε παρητήσατο,
 ὅτε ὁ μονογενὴς παρίστατο
 νιπτοποδεῖν κατεπειγόμενος
 καὶ φησι· Κύριε, Κύριε,
 οὐ μὴ Σὺ νίψῃς τοὺς πόδας μου.
 Ὁ νιπτήρ ἔκειτο καὶ ἐπέπληστο,
 ὁ Σωτὴρ ἴστατο καὶ ἔζωστο,
 ὁ λυτρωτὴς ὡς ἀργυρώνητος.
 Αἱ τῶν ἀγγέλων τάξεις
 ἄνωθεν κατιδοῦσαι
 ἔκραζον θαμβηθεῖσαι
 καὶ ὁ ἀνάσχυντος οὐκ ἐνετράπη,
 ἀλλ' ἐξετράπη καὶ αὐτοῦ.
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ζ' Ἰσταντο φόβῳ οἱ πύρινοι
καὶ ἐξίσταντο χοροὶ ἀόρατοι
ὄρῳντες τὸν ἀπερινόητον
γνωμικῶς κατακαμπτόμενον
καὶ πηλῶ διακονούμενον,
Γαβριὴλ ἔλεγε πτοούμενος·
ἅγιοι ἄγγελοι, συνόμιλοι,
κατίδετε καὶ καταπλάγητε·
τείνει τὸν πόδα Πέτρος
καὶ ὁ ἐκ Παρθένου κύψας
δέχεται ἀποσμήχειν·
καὶ οὐ τὸν Πέτρον μόνον νίπτει, ἀλλὰ
καὶ τὸν Ἰούδαν μετ' αὐτοῦ·
Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

η' Νίπτει τὴν πλίνθον ἢ θάλασσα,
ἀποπλύνει τὸν πηλὸν ἢ ἄβυσσος
καὶ οὐκ ἀναιρεῖ τούτου τὴν σύστασιν,
ἀλλὰ σφίγγει τὴν ὑπόστασιν
καὶ ἀποσμήχει τὴν προαίρεσιν.
Βλέπετε, πόση τοῦ ποιήσαντος,
ἴδετε, ποταπὴ τοῦ πλάσαντος
ἢ διάθεσις περὶ τὰ πλάσματα.
Κέκλινται καὶ εἰστήκει,
τρέφονται καὶ παρέχει,
νίπτονται καὶ ἀποσμήχει
καὶ οὐ χωνεύονται γηίνων πόδες
ἐν ταῖς παλάμαις τοῦ πυρός·
Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

θ' Οὕτω μὲν ἔφη ὁ ἄγγελος,
ὅτε καὶ κατεῖδέ Σε τὴν ἄμπελον

τὰ ἑαυτῆς κλήματα τρέφουσιν
καὶ εἰς γῆν πᾶσαν ἐκτείνουσιν
καὶ εἰς ὕψος ἐπανάγουσιν.

Πέτρος δέ, ἡ ἀρχὴ τῶν φίλων Σου,
ὁ κανὼν τῶν ἀκολουθούντων Σοι,
ὁ στρατηγὸς τῆς φαμίλιας Σου,
ιδὼν Σε ἐξωσμένον

ἔλεγεν ἀδημόνως·

Σὺ μου τοὺς πόδας νίπτεις ;
οὐ μὴ μου νίψῃς πόδας εἰς αἰῶνας
ἢ χεῖρ ἢ πλάσασα ἐμέ·
ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

- ι' Ὑπνος μοι ἔλθοι εἰς θάνατον,
ἐὰν Σε ἐάσω τὸν ἀθάνατον
καμφθῆναί μοι τῷ ὑπὸ θάνατον·
ὁ ἐχθρὸς ἐπιγελάσει μοι,
ἐὰν Σὺ τοῦτο τελέσῃς μοι·
οὐκ ἀρκεῖ, ὅτι σὸς νενόμισμαι ;
οὐ πολὺ, ὅτι Σοὶ λελόγισμαι
καὶ πρῶτος τῶν φίλων Σου κέκλημαι ;
ἀλλὰ καὶ πλύνεις πόδας
τοῦ ὀστρακίνου σκεύους
ὁ κεραμεὺς τοῦ κόσμου
καὶ τὰ φθαρτά μου σκέλη καὶ τὰ ἴχνη
Σὺ θέλεις πλῦναι, λυτρωτά ;
ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

- ια' Ῥήμασι τούτοις χρησάμενος
ὁ ἀπόστολος πρὸς τὸν διδάσκαλον,
ἐὰν μὴ νῦν νίψω σε, ἤκουσεν,
μετ' ἐμοῦ μέρος οὐ δώσω σοι,

ἀλλ' ἐχθρὸν ἀποκαλέσομαι.
 Τοῦτο δὲ λέξαντος τοῦ πλάσαντος
 φόβος καὶ θόρυβος ἐπέτεσε
 τῷ μαθητῇ, ὅθεν καὶ ἔφησε·
 Κύριέ μου, εἰ πλύνεις,
 μή μου τοὺς πόδας μόνον,
 ἀλλὰ καὶ δέμας ὅλον,
 καὶ ἐπὶ πλεῖον πλυνόν με, εἰ θέλεις,
 ἵν' αὐτοῦ Σοῦ μὴ στερηθῶ·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιβ' Ὡ πόσοις πόσα συνήπιετο
 καὶ Ἰούδας φίλος οὐκ ἐγίνετο·
 ὃ ποταποὶ λόγοι καὶ πράγματα
 καὶ ὁ ἐχθρὸς οὐ κατηλλάσσετο,
 ὁ σκληρὸς οὐκ ἠπαλύνετο·
 ἅμα γὰρ τῷ φαγεῖν ὁ ἔφαγεν
 καὶ πιεῖν ὁ πιστῶς οὐκ ἔπιεν,
 ἐπῆρε τὴν πτέρναν, ὡς γέγραπται,
 καὶ ἐξελθὼν τῆς μάνδρας
 ὤρμησε πρὸς τοὺς θῆρας
 καταλιπὼν τοὺς ἄρνας
 καὶ τὸν γλυκύτατον μασθὸν ἐάσας
 ἦλθεν ἐπὶ θηλὴν πικράν·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιγ' Μάτην πρόην ὑπεχώρησε
 τὸν δεινὸν Ἰούδαν ὁ διάβολος·
 ἰδοὺ γὰρ νῦν οὗτος ἐχώρησε
 πρὸς τὸν πρὶν ὑποχωρήσαντα
 καὶ ἔστιν ὅλως διάβολος.
 Μάτην ἦν φοβερὸς τοῖς πάθειν·

ᾠφθη γὰρ φθονερός ἐν ἅπασιν
καὶ τολμηρός κατὰ τοῦ πλάσαντος.
Μάτην αὐτοῦ λαλοῦντος
ἔφευγον πᾶσαι νόσοι·
εἶχε γὰρ ἤδη νόσον
τῆς ἀθέου φιλαργυρίας·
ἐντὸς αὐτοῦ ἦν ἡ πληγή·
ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιδ' Ἄρας τοὺς πόδας ὁ δόλιος
ἠύτομόλησε πρὸς τὸν διάβολον
καὶ φατριὰν φθάσας φονεύτριαν
τὸν Χριστὸν ὡσπερ ἀλλότριον
παραδοὺς γίνεται μέτριος.
Τί ἐμοὶ θέλετε δωρήσασθαι,
λέγει τοῖς θέλουσιν ὠνήσασθαι
τὸ αἶμα τοῦ ζῶντος καὶ μένοντος.
Ἄκουσον, γῆ, καὶ φρεῖξον !
θάλασσα, φεύγειν σπεῦσον !
φόνος γὰρ συμφωνεῖται,
τοῦ ἀτιμήτου τίμημα λαλεῖται
καὶ ζωοδότου ἡ σφαγή·
ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιε' Νῦν σου ἐφάνη τὸ ἄπληστον,
νῦν ἐφανερώθη τὸ ἀκόρεστον,
ἀχόρταστε, ἄσωτε, ἄσπονδε,
ἀναιδέστατε καὶ λαίμαργε,
ἀσυνείδητε, φιλάργυρε !
Τί ἐμοὶ θέλετε δωρήσασθαι,
λέγεις τοῖς θέλουσιν ὠνήσασθαι
τὸ αἶμα τοῦ ζῶντος καὶ μένοντος·

τί γὰρ καλὸν οὐκ εἶχες ;
 τίνος δὲ οὐ μετεῖχες ;
 τίνος ποτὲ ἀπειχες ;
 μετὰ τῶν κάτω καὶ τὰ ἄνω εἶχες
 καὶ τὸν Θεόν σου νῦν πωλεῖς·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως...

ις' Ὅλον τὸν πλοῦτον ἐβάσταζες,
 θησαυρὸς ὑπῆρχες ἀδαπάνητος·
 πάντοθεν ἦς πάντοτε πλούσιος
 ἐν χερσὶν ἔχων τὰ χρήματα
 καὶ φρεσὶ φέρων τὸν πλάσαντα.
 Τί οὖν σοι γέγονεν, ὦ ἄθλιε,
 ὅτι νῦν ὡς πτωχὸς πεπόρευσαι
 πρὸς τοὺς οὐδὲν ἔχοντας· δοῦναί σοι ;
 τί γὰρ καὶ δώσουσί σοι,
 τί προσενέγκωσί σοι
 ἀντὶ τοῦ πωλουμένου ;
 τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν γῆν ἢ πάντα
 τὸν κόσμον αὐτὸν ἀντ' αὐτοῦ ;
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως...

ιζ' Ὑπαγε, ἄφρον, ἀνάνηψον,
 τὴν αὐθάδειάν σου ἀναχαίτισον,
 τὴν τολμηρὰν γνώμην σου κώλυσον,
 ταῖς φρεσὶ σου ἐπιτίμησον
 καί, μωροί, ποτὲ φρονήσατε·
 οὐ γὰρ δύνασαι τιμήσασθαι,
 οὐδ' αὐτοὶ ἱκανοὶ ὠνήσασθαι
 τὸν τῇ χειρὶ πάντα συνέχοντα·
 ἐὰν δὲ καὶ πωλήσῃς
 καὶ αὐτὸς μὴ θελήσῃ.

τίς ὁ τολμῶν κρατῆσαι ;
 τίς ἐπ' αὐτὸν τὴν χειρὰ ἐπιβάλλει,
 εἰ μὴ συγχωρήσει ὡς Θεός ;
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιη' Πένης Ἡλίας ἐτύγγανε
 καὶ ὡς εὖπορος πυρὶ ἀνήλωσε
 τοὺς ἐπ' αὐτὸν τότε ὀρμήσαντας,
 πεντηκόνταρχον καὶ ἕτερον,
 τοὺς αὐτῷ καταθαρρήσαντας.
 Ἡλίας γέγονεν ἀκράτητος
 καὶ Θεὸς Ἡλιοῦ καὶ Κύριος
 τῷ ἀναιδεῖ εὐκαταφρόνητος·
 ὦ τῆς παραπληξίας !
 δοῦλος ἦν ὁ Ἡλίας
 τοῦ νῦν πιπρασκομένου
 καὶ οὐδ' ὡς προφήτην ὁ προδότης εἶχε
 τὸν ποιητὴν τῶν προφητῶν·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως...

ιθ' Οὕτως δέ, ἄφρον, ἐμέθυες
 αὐθαδεῖα σου καὶ οὐκ ἐνόησας
 τὸν ὑπὸ σοῦ γνώμη πωλούμενον,
 κἄν τὰ σύμφωνα γνωρίσῃ σοι
 τίς ἐστὶν ὁ συμφωνούμενος.
 Ἐλαβες χρύσινα τριάκοντα·
 ψήφισον, Ἰούδα, καὶ νόησον.
 τίς προφητῶν οὕτω πεπώληται.
 Ὁ Ἰωσήφ ἐκεῖνος
 τοῦ Ἰησοῦ ἦν τύπος,
 οὐ τὴν τιμὴν λαμβάνεις
 καὶ δι' αὐτῆς καταλαμβάνεις Ἄιδην